

УДК 351.81

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.18>

Є. С. Немчинов

аспірант кафедри кримінального процесу,
детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В ДОКАЗУВАННІ В РАЗІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Дана стаття присвячена аналізу ролі прокурора у процесі доказування обставин, які можуть бути підставою для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. У статті автор аналізує кожну групу нововиявлених обставин, передбачену КПК України, та визначає, в який спосіб прокурор може встановити та довести існування таких обставин. Так, автор вказує, що у випадку встановлення факту підроблення доказів прокурор повинен мати відповідні процесуальні документи, які підтверджують те, що в первинному кримінальному провадженні були штучно створені або підроблені докази, було надано завідомо неправдиві показання тощо. Таким чином, зверненню до суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами повинно передувати інше кримінальне провадження, в якому було встановлено відповідні обставини. Таким чином, прокурор (або інша зацікавлена особа) повинні ініціювати нове досудове розслідування, в якому буде зібрана достатня сукупність доказів задля встановлення відповідних обставин. У подальшому суд першої інстанції повинен винести обвинувальний вирок, який після набрання ним законної сили (та за умови не скасування судом апеляційної інстанції) буде поданий прокурором як обґрунтування наявності відповідної нововиявленої обставини. У даному випадку необхідно наголосити, що строк подання заяви про перегляд судового рішення буде обраховуватися саме з моменту набрання вироком законної сили, адже саме в цей момент і буде встановлено існування нововиявлених обставин. Такий порядок отримання відповідних відомостей є найбільш сприятливим, адже факт штучного створення доказів або надання неправдивих показань свідком було встановлено обвинувальним вироком суду.

У статті зазначається, що проблемою встановлення факту скасування судового рішення, на якому базувалося інше рішення, є складність вчасного виявлення факту скасування відповідного судового рішення. Проте автор вказує, що судові рішення може бути скасоване лише в межах того самого кримінального провадження. Відповідно, прокурор, знаючи про існування іншого судового рішення, висновки якого були визнані преюдиційними в первинному провадженні, повинен контролювати хід та результати і іншого кримінального провадження. Якщо в такому провадженні учасники подали касаційну скаргу, прокурор повинен відслідковувати результати за Єдиним державним реєстром судових рішень, та, у випадку його скасування, оцінити можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами.

Ключові слова: прокурор, доказування, нововиявлені обставини.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 2 КПК України завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду

з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Вказані завдання повинні бути вирішені в ході розслідування, розгляду та вирішення кримі-

нального правопорушення під час досудового розслідування та судового розгляду. Найбільш сприятливою є ситуація, за якої під час досудового розслідування були встановлені всі обставини кримінального правопорушення, а під час судового розгляду вони були доведені, що дозволило суду прийняти законне, обґрунтоване та вмотивоване рішення. Однак виникають ситуації, за яких обставини, які суттєво впливають на результати кримінального провадження, стають відомими вже після судового розгляду, і подати апеляційну скаргу за таких умов неможливо. Задля того, щоб вирішувати і такі завдання, законодавець передбачив існування в кримінальному процесі України окремої стадії – стадії перегляду судових рішень за нововиявленими та виключними обставинами. При цьому дана стадія може бути ініційована не тільки зацікавленими учасниками кримінального провадження, а і самим прокурором.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою здійснення перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами переймалися такі вчені, як Н.Р. Бобечко, І.І. Пшеничний, І. Смірнова, О.Ю. Татаров, В. Фігурський та інші. Водночас на даний момент відсутнє єдине комплексне дослідження участі прокурора в процесі перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Метою статті є оцінка діяльності прокурора щодо доведення обставин, які стали підставою для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавець не надає визначення нововиявлених обставин, а лише надає їх перелік, який міститься в ч. 2 ст. 459 КПК України. Власне тлумачення даного поняття надав Верховний Суд, який зазначив, що нововиявлені обставини – це юридичні факти, які мають істотне значення для розгляду справи та існували на час розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявнику; вони входять до предмета доказування у справі та можуть вплинути на висновки суду під час прийняття судового рішення, а також спростовують обставини, встановлені судом на час розгляду справи, та мають важливе значення для її розгляду [1].

Із даного приводу Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду прийшла до висновку, що системне, логічне й телеологічне тлумачення норм, що містяться в главі 34 КПК, указує на те, що перегляду за нововиявленими обставинами підлягають не всі судові рішення, а лише ті, якими завершується розгляд кримінального провадження по суті в суді відповідної інстанції. Перегляд за нововиявленими обставинами ухвал слідчого судді, а також рішень суду апеляційної інстанції щодо таких ухвал кримінальним процесуальним законодавством не передбачений [2].

Із метою кращого аналізу ролі прокурора в процесі доказування під час оцінки нововиявлених обставин пропонується досліджувати ці обставини окремо відповідно до того переліку, який було запропоновано законодавцем.

Так, п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України включає в себе одразу декілька обставин:

- 1) штучне створення або підроблення доказів;
- 2) неправильність перекладу висновку і пояснень експерта;
- 3) завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок.

Відповідно до позиції ВС нововиявленими обставинами, зокрема, визнається штучне створення або підроблення доказів, завідомо неправдиві показання свідка, на яких ґрунтується вирок. Належним засобом доказування цих обставин як нововиявлених, зважаючи на встановлення кримінальної відповідальності за зазначені діяння, слід вважати процесуальне рішення за наслідками здійснення кримінального провадження, яким би було встановлено відповідні факти [3]. Як слушно зазначає І. Смірнова, буквально розуміння вказаного положення дає змогу зробити висновок, що неправдиві показання свідка чи потерпілого внаслідок помилки, а не кримінально протиправних дій, не можуть визнаватись нововиявленою обставиною та бути підставою для перегляду відповідного судового рішення в порядку вказаної стадії [4].

Як вже було зазначено, такі обставини можуть бути встановлені вже після завершення відповідного кримінального провадження. Якщо ж вони були встановлені

в ході судового розгляду, то вони мають бути враховані в межах даного кримінального провадження. Крім того, якщо прокурор дійде висновку про можливість одночасного розгляду первісного кримінального провадження чи провадження щодо штучного створення чи підроблення доказів тощо, він повинен заявити клопотання про відкладення судового розгляду задля висунення додаткового обвинувачення. Проте необхідно пам'ятати, що такі обставини не є нововиявленими, адже вони, по-перше, були виявлені під час судового розгляду, і по-друге – на момент судового розгляду вони ще не доведені, а тому однозначно стверджувати про їх існування некоректно, адже це суперечить принципу презумпції невинуватості.

У випадку ж звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення за вказаними нововиявленими обставинами прокурор повинен оперувати не припущеннями, а вже встановленим фактом їх існування. Задля цього прокурор повинен мати відповідні процесуальні документи, які підтверджують те, що в первинному кримінальному провадженні були штучно створені або підроблені докази, було надано завідомо неправдиві показання тощо. Таким чином, зверненню до суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами повинно передувати інше кримінальне провадження, в якому були встановлені відповідні обставини. Таким чином, прокурор (або інша зацікавлена особа) повинні ініціювати нове досудове розслідування, в якому буде зібрана достатня сукупність доказів задля встановлення відповідних обставин. У подальшому суд першої інстанції повинен винести обвинувальний вирок, який після набрання ним законної сили (та за умови не скасування судом апеляційної інстанції) буде поданий прокурором як обґрунтування наявності відповідної нововиявленої обставини. У даному випадку необхідно наголосити, що строк подання заяви про перегляд судового рішення буде обраховуватися саме з моменту набрання вироком законної сили, адже саме в цей момент і буде встановлено існування нововиявлених обставин.

Такий порядок отримання відповідних відомостей є найбільш сприятливим, адже факт штучного створення доказів або

надання неправдивих показань свідком було встановлено обвинувальним вироком суду. Проте очевидним є те, що далеко не завжди кримінальне провадження буде закінчуватися обвинувальним вироком суду. Наприклад, можуть виникнути обставини, відповідно до яких кримінальне провадження буде закрито ще на стадії досудового розслідування. У такому випадку виникає досить логічне питання щодо переліку документів, які будуть вказувати на існування нововиявлених обставин.

У даному випадку слід нагадати, що ВС не виокремлює лише вироки як належне обґрунтування нововиявлених обставин, використовуючи формулювання «процесуальне рішення за наслідками здійснення кримінального провадження, яким би було встановлено відповідні факти». Очевидно, що таким процесуальним рішенням може також бути, наприклад, постанови чи ухвали про закриття кримінального провадження під час досудового розслідування чи під час судового розгляду. Єдиною умовою, яка має бути дотримана, є чітка вказівка в такому документі на існування нововиявлених обставин: штучне підроблення доказів, надання завідомо неправдивих показань свідка тощо. Така позиція не суперечить принципу презумпції невинуватості, адже для ініціювання перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами необхідно лише встановити факт існування таких обставин, а не забезпечити притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Більше того, як обґрунтування надання неправдивих показань може бути використане будь-яке судове рішення, в якому суд робить висновок про неправдивість відповідних показань. Такий висновок узгоджується власне із самим КПК України, адже відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України нововиявленими обставинами також визнаються неправдиві показання підозрюваного та обвинуваченого. Проте в силу дії принципу презумпції невинуватості дані учасники кримінального провадження не несуть кримінальної відповідальності за дачу завідомо неправдивих показань. Таким чином, провести окреме розслідування щодо таких показань неможливо. Відповідно, їх неправдивість

може бути встановлена лише в іншому кримінальному провадженні, в якому відповідні показання знову будуть предметом оцінки правоохоронних органів та суду. І в подальшому прокурор буде використовувати таке рішення як підтвердження існування нововиявлених обставин навіть без урахування результату вторинного кримінального провадження.

Таким чином, можна зробити висновок, що нововиявлені обставини за п. 1 ч. 2 ст. 459 КПК України можуть бути отримані двома способами: шляхом проведення нового кримінального провадження задля доведення, наприклад, неправдивості показань свідка чи потерпілого та шляхом їх встановлення в іншому кримінальному провадженні, яке розслідується, розглядається та вирішується судом незалежно від первісного провадження, проте предметом дослідження якого також були докази, які суд обґрунтовував свої висновки в первісному кримінальному провадженні.

Якщо нововиявлені обставини отримуються в перший спосіб, то в такому випадку сам прокурор повинен бути ініціатором нового кримінального провадження, адже його результати будуть впливати і на оцінку виконаним ним завдань в межах первинного провадження. Якщо ж йдеться про другий спосіб встановлення нововиявлених обставин, то для вчасного встановлення наявності нововиявлених обставин прокурор повинен контролювати використання відомостей, які були отримані в первинному провадженні, в інших кримінальних провадженнях. Очевидно, що далеко не завжди повторне дослідження доказів буде тягнути за собою визнання їх недостовірності, однак будь-які зміни в оцінці таких доказів мають бути проаналізовані прокурором у першу чергу з точки зору можливої ініціації перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами.

Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 459 КПК України наступною нововиявленою обставиною є скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути. У даному випадку законодавець акцентує увагу на преюдиційній природі судових рішень, які, відповідно до ст. 90 КПК України, за умови набрання ними

законної сили можуть бути використані іншими судами для встановлення відповідних обставин без їх дослідження. При цьому необхідно зазначити, що дане положення кримінального процесуального законодавства не є абсолютним, адже преюдиційне значення мають лише ті рішення, якими встановлено порушення прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конституцією України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Проблемою в даному випадку можна визнати складність вчасного виявлення факту скасування відповідного судового рішення. Проте необхідно підкреслити, що судові рішення може бути скасоване лише в межах того самого кримінального провадження. Відповідно, прокурор, знаючи про існування іншого судового рішення, висновки якого були визнані преюдиційними в первинному провадженні, повинен контролювати хід та результати і іншого кримінального провадження. Якщо в такому провадженні учасники подали касаційну скаргу, прокурор повинен відслідковувати результати за Єдиним державним реєстром судових рішень, та, у випадку його скасування, оцінити можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами.

У п. 4 ч. 2 ст. 459 КПК України законодавець зазначає, що перелік нововиявлених обставин є невичерпним, і в кожному конкретному випадку суд повинен буде окремо досліджувати обставини, які можуть бути причиною для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Поряд із цим у КПК України підкреслюється, що для того щоб обставини могли бути визнані нововиявленими, вони повинні мати такі ознаки:

1) не були відомі суду на час судового розгляду під час ухвалення судового рішення;

2) самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Н.Р. Бобечко в даному випадку пропонує власну класифікацію таких ознак:

1) обставини, які доводять неправильність засудження (відомості про засу-

дження за вбивство особи, яка згодом виявилась живою; обставини, що свідчать про неосудність чи обмежену осудність особи, яка відбуває покарання; явка з повинною особи, яка не була притягнута до кримінальної відповідальності й заявляє, що злочин вчинила вона, а не засуджений за цей злочин);

2) обставини, які доводять учинення засудженим менш тяжкого кримінального правопорушення (надмірна суворість покарання, зумовлена добросовісною помилкою свідків, у результаті чого суд не володів достовірними відомостями про дії засудженого в момент вчинення кримінального правопорушення; помилковий висновок експерта в частині встановлення суми викраденого майна, коли повторно судово-бухгалтерською експертизою встановлюється, що сума інкримінована засудженому необґрунтовано);

3) обставини, які доводять учинення засудженим більш тяжкого кримінального правопорушення (виявлення нових, раніше невідомих співучасників кримінального правопорушення; виявлення нових епізодів злочинної діяльності; відомостями про те, що особа, будучи дорослою, видавала себе за неповнолітнього; помилковим висновком судово-психіатричної експертизи про неосудність особи);

4) обставини, які наводять неправильність виправдання чи закриття кримінального провадження судом (зміна показань одним засудженим щодо іншого про причетність останнього до вчинення кримінального правопорушення) [5].

У цілому з науковцем можна погодитись, проте необхідно звернути увагу на те, що в більшості випадків такі нововиявлені обставини потрібно ще довести. Так, сама лише явка з повинною іншої особи, яка стверджує про вчинення кримінального правопорушення, ще не може вважатися достатньою умовою для перегляду судового рішення. У ході проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування має відбутися, як мінімум, перевірка показань такої

особи. Аналогічний висновок можна зробити і під час встановлення помилки під час проведення тих чи інших експертиз. Очевидно, що лише встановлення такої помилки буде недостатнім, має бути проведена повторно експертне дослідження, яке не лише підтвердить факт помилки, а і надасть інші результати, які будуть використані судом під час перегляду судового рішення. Самого лише факту виявлення помилки буде недостатньо.

Таким чином, можна дійти **висновку**, що задля доведення існування нововиявлених обставин прокурор повинен у першу чергу здійснювати моніторинг інших кримінальних проваджень, які впливають на первісне провадження. У подальшому, якщо такі обставини були встановлені, прокурор повинен оцінити їх відповідність положенням КПК України, та лише після цього ініціювати перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Список використаної літератури:

1. Ухвала Верховного Суду від 12.05.2020, провадження № 51-517 ск 18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89209819> (дата звернення: 21.09.2020).
2. Постанова Верховного Суду від 03.02.2020, справа № 522/14170/17 (провадження № 51-1836кмо19). URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87424124> (дата звернення: 21.09.2020).
3. Постанова Верховного Суду від 21.01.2020, справа № 315/793/16-к (провадження № 51-3062 км 19). URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/87211759> (дата звернення: 21.09.2020).
4. Смірнова І. Деякі аспекти перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами в кримінальному процесі. Вища школа адвокатури НААУ. 26.06.2020. URL : <https://www.hsa.org.ua/blog/deyaki-aspekty-pereglyadu-sudovyh-rishen-za-novovuyavleniyumu-obstavynamy-v-kryminalnomu-protsesi/> (дата звернення: 21.09.2020).
5. Бобечко Н.Р. Нововиявлені обставини у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, система. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 6-2. Том 4. С. 55–61.

Nemchynov Ie. Proving of prosecutor in the review of court decisions on newly discovered circumstances

This article is devoted to the analysis of role of prosecutor in the process of proving circumstances that may be the basis for review of court decisions on newly discovered circumstances. In the article author analyses each group of newly discovered circumstances provided by the CPC of Ukraine and determines how prosecutor can establish and prove the existence of such circumstances. Thus, the author points out that in case of establishing the fact of forgery of evidence, prosecutor must have appropriate documents confirming that in the initial criminal proceedings evidence was artificially created or forged, knowingly false testimony was provided, and so on. Thus, an application to the court for a review of a court decision based on newly discovered circumstances must be preceded by another criminal proceeding in which relevant circumstances have been established. Thus, prosecutor (or other interested person) should initiate a new pre-trial investigation, in which it will be possible to gather a sufficient amount of evidence to establish relevant circumstances. Subsequently, court of first instance must render a guilty verdict, which, after it becomes legally obligatory, will be filed by prosecutor as justification for the existence of the relevant newly discovered circumstance. In this case, it should be emphasized that deadline for filing an application for review of the court decision will be calculated from the moment the sentence obtained binding nature, because at this point the existence of newly discovered circumstances will be established. This procedure for obtaining relevant information is most favorable, because the fact of artificial creation of evidence or giving false testimony by a witness was established by a court conviction.

The article notes that the problem of establishing the fact of cancellation of a court decision, on which another decision was based, lies in the problematic nature of detection fact of cancellation of relevant court decision. However, author states that court decision can be overturned only within the same criminal proceedings. Accordingly, prosecutor, knowing about the existence of another court decision, conclusions of which were recognized as preliminary in the original proceedings, must monitor the progress and results of other criminal proceedings. If in such proceedings participants have filed a cassation appeal, prosecutor must monitor the results by the Unified State Register of Judgments, and, in case of its cancellation, assess the possibility of reviewing the judgment on the basis of newly discovered circumstances.

Key words: *prosecutor, evidence, newly discovered circumstances.*